

Udvary Sándor
tanszékvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK
ORCID azonosító: 0009-0002-3216-7799

VÁLTOZÁS ÉS ÁLLANDÓSÁG*

**A szociális szempontok érvényesülése a végrehajtási eljárásban,
különös tekintettel a munkabér és pénzkövetelés mentességére**

Absztrakt

A polgári ügyekben hozott bírósági határozatok végrehajtása valaha a bíróság kizárólagos hatásköre volt, azonban ez a feladat mára részben összefonódott a közjegyzőséggel, aminek oka, hogy a közjegyzők manapság nagyobb számú végrehajtható határozatot hoznak, mint maguk a bíróságok. A végrehajtás mindig is olyan terület volt, ahol a jogalkotónak kényes egyensúlyt kellett tartania a követelés feltétlen érvényesítésének elve és a szociális érzékenység, másképpen a végrehajtást kérő vagy az adós érdekeinek védelme között. A tanulmány ezt az egyensúly-keresést vizsgálja a munkabérből való letiltás szabályainak története áttekintése útján, s próbál egyes mai jogkérdésekre is választ keresni annak segítségével.

Tárgyszavak: mentes vagyon, szociális végrehajtás, levonás, munkabér, jogtörténet

CHANGE AND CONSTANCY

**Social considerations in the enforcement procedure,
with particular regard to the exemption of wages and monetary claims**

Abstract

The enforcement of court decisions in civil matters was once exclusively within the jurisdiction of the courts, but today this task has partly merged with notarial duties, because notaries nowadays issue a larger number of enforceable decisions

* Jelen tanulmány a Polgári Közjegyzőség 150. évfordulójára, 2025. október 10. napján, a MOKK és a KRE ÁJK által rendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata

than the courts themselves. Enforcement has always been an area where the legislator had to maintain a delicate balance between the principle of unconditional enforcement of claims and social sensitivity, in other words, between protecting the interests of the claimant or the debtor. This study examines this search for equilibrium through an overview of the history of the rules on wage garnishment and attempts to find answers to some current legal questions through it.

Keywords: exempt property, social enforcement, deduction, wages, legal history

DOI: 10.66103/KK.2026.1.2

Bevezetés

A végrehajtási eljárás kényszereljárás jellege mindig elsődleges volt, ugyanakkor minden társadalom kényes egyensúlyt tart fenn a *pacta sunt servanda* és a *lex pauperis*, a szegények joga között. Bár a forgalom biztonságát száz százalékban az garantálná, ha a hátralékos követelések végrehajtása során kivételt nem tőrően, mondhatni kegyetlenül érvényesülne a szerződés kötelező érvénye, a társadalmi szempontok figyelmen kívül hagyása hosszabb távon sokkal hátrányosabb következményekkel járna, mint a követelések feltétlen teljesülése.

Amennyiben az adós/kötelezett az ítéletbe foglalt követelést nem teljesíti, a végrehajtás feladata az adós hiányzó teljesítési akaratának akár állami kényszer útján is való érvényesítése. Ugyanakkor, ha a teljesítési képesség hiányzik, azt – legalábbis a modern, jogállami jogokban – nem tudja pótolni az állam, hiszen nem jogosult kényszeríteni polgárát arra, hogy az vagyont szerezzen, ami a végrehajtási eljárás fedezetül szolgálhatna. Persze a jogtörténetben ismeretes az adós rabszolgaságra vetése, később az adósok börtöne intézménye, amely e radikális úton is lehetővé tette az utolsó megmaradt értéke: az adós személyi szabadsága elvonását, munkára, teljesítési képességre váltását. S ha a szocializmus idején fennálló helyzetet vizsgáljuk, a mindenkit terhelő munkavégzési kötelezettség, pontosabban a közveszélyes munkakerülés büntetőjogi tényállása volt az a rendelkezés, ami biztosította, hogy az állampolgárok kényszer alatt állva olyan munkát végezzenek, amely ellenértékét fel lehetett használni a jogosulti követelés kielégítésére. Az 1989-es rendszerváltást követően a demokratikus jogállamiság, a szociális piacgazdaság elve viszont már kizárta, s ma sem teszi azt lehetővé, hogy az állami kényszereljárás csak a meglévő vagynon, teljesítési képességen felül kötelezővé tegye további vagyonszerzést az adós részére pusztán a követelés kielégítése miatt. Másképpen megfogalmazva: ha

az adós beletörődik vagyontalan helyzetébe, a végrehajtási eljárás lefolyhat, de sikerre nem vezet majd, mivel olyan kényszerjogosítványa sem a végrehajtónak nincsen, sem a tágabb jogszabályi környezetből nem következik, amellyel vagyonszerzésre lenne kötelezhető.

E fenti szempontok ugyanakkor az adós teljesen vagy részlegesen hiányzó teljesítési képességére vonatkoznak, számunkra lényegesebbek azonban azok a körülmények, amikor az adós rendelkezik bizonyos vagyonnal (legyen az ingatlan, ingó, pénz vagy rendszeresen visszatérő jövedelem). Ilyen esetben a jogrendszer választás elé kerül: az inga két végpontján a jogosulti ill. az adósi érdekek totális érvényesítése található. Ha a védelmi inga az adós irányába lendül ki teljesen, az lényegében teljes elengedést, az adósság alóli mentesülést, vagy a végrehajtás lényegi ellehetetlenítését jelenti. Ez ugyanakkor kontraproduktív a forgalom biztonsága szempontjából, mivel a tökéletesen szimultán teljesülő ügyletektől eltekintve bármilyen halasztott fizetés ésszerű következménye a teljesítés elmaradása.¹ A fenyegető végrehajtás hiányában a racionális döntés a nem-teljesítés, hiszen nem lebeg Damoklész kardjaként a kényszerintézkedés a kötelezett feje felett.

Ha az inga a jogosult, a végrehajtást kérő irányába lendül ki maximálisan, az adóst semmilyen kedvezmény nem fogja megilletni a követelés vele szemben történő érvényesítése során. A végponti megoldás előnye, hogy az elérhető leg hamarabbi időpontban biztosítja az adott pillanatban rendelkezésre álló teljes adósi vagyon likvidálását és abból való kielégítést. Ugyanakkor – hacsak nem jár vele egyidejű elengedés – hátránya (kegyetlenségén túl), hogy az adós részleges teljesítése esetén a későbbi teljesítés gazdasági alapját, gazdasági életképességét megszüntetheti a teljes vagyontalanság. Ez nem csak az adós, de a hitelező, és végső soron a társadalom érdekeit is sérti, mivel egy addig legalább részlegesen fizetőképés polgár kikerül a gazdaságilag aktív körből, rászorulttá válik, akit – ha létezik – a szociális hálónak kell a létezési szint felett tartania. Feltéve, hogy van rá társadalmi akarat.

Éppen ezért a modern jogrendszerek – akár jogtörténeti gyökerekből táplálkozva – már a 19. században is alkalmaztak olyan intézkedéseket, amelyek az inga két végpontja között egyensúlyozva a mindenkori társadalmi elvárásokat tükrözve hangolják be az igény kényszer-érvényesítésének szabályait. E rendelkezések vizsgálatának rigorózus jogtörténeti szempontú vizsgálata nem lehet e hasábon célunk, ugyanakkor az azonos tárgyú szabályok történeti változásait követve következtetés vonható le az adósok és a hitelezők közötti egyensúlyra vonatkozó mindenkori társadalmi konszenzusra. A vizsgálat kevés kivétellel

1 Egy lehetséges ésszerű kivétel ez alól a hosszabb időn át fennálló kölcsönös gazdasági kapcsolatok, ahol is a folyamatos kapcsolat fenntartásához fűződő érdek súlya meghaladhatja a nem-teljesítés érdekét. Ez azonban csak méginkább kihangsúlyozza a szinguláris ügyleteknél fennálló perverz racionalitást.

munkabérjellegű bevételek és a pénzintézeteknél kezelt összegek végrehajtás alá vonására korlátozódik területi korlátok miatt.

I. Szociális szempontok a polgári korszak végrehajtásában

A kiegyezést követő igazságügyi törvényalkotás egyik fontos eleme volt a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvényzikk (Ptr.), amelynek nyolcadik címe magában foglalta a végrehajtási szabályokat is. A Ptr. korának megfelelő szabályokat tartalmazott a foglalás alól mentes ingóságok tekintetében, valamint rendelkezett egyes privilegizált személyek tekintetében a visszatérő jövedelmek végrehajtásának korlátozása tekintetében is.

Ptr. 395. § Birói foglalás alá nem vétethetnek: *a)* az ereklyék, de foglalványaik lefoglalhatók; *b)* valamely köz- vagy magán hivatalhoz tartozó tárgyak, pecsétnyomók és irományok, jegyzőkönyvek stb.; *c)* a legszükségesebb öltözék és ágynemű; *d)* tudósok és művészek olyan szükséges könyvei, mintái és szeri, a melyek szakmájokhoz nélkülözhetetlenek; *e)* iparosok és napszámosok legszükségesebb munkaeszközei; *f)* családi arcképek, de kereteik lefoglalhatók; *g)* a keresetmód folytatásához, a polgári rendeltetés betöltéséhez s a személyes biztonságához elkerülhetetlenül szükséges fegyverek; *h)* ha a szülők ellen foganatosittatik a végrehajtás: a gyermekek számára készült vagy nevük kezdőbetűivel jelölt ágybeli, ruha- és fehérnemű; *i)* hasonnemű ingóságai az egyik házastársnak, ha a másik házastárs ellen foganatosittatik a végrehajtás; *k)* a legszükségesebb élelmiszerek a legközelebbi 15 napra.

396. § A postajog, a postamesterek járandóságai a postaüzlet után, a postaüzletre szükséges tárgyak és szállítási eszközök, az államkincstár számára postai uton beszedett pénzek, a postaintézetnek szállítás vagy közvetítés végett átadott küldemények, végre a postai utalványok és utánvételek nem tárgyai a végrehajtásnak. (...)

398. § A közpénztárakból vagy szegényi és alapítványi pénzalapból fizetendő kegydíjakra, jótékonyági és alamizsna-pénzekre, melyek özvegyeknek, árváknak és más szükölködőknek, az állam, vagy fejedelmi jóváhagyás mellett felállított intézetek és társulatok által nyújtanak: végrehajtás nem intéztethetik.

399. § Köztisztviselők, tanárok pénzbeli fizetése és nyugdíja, valamint lelkészek aggastyáni fizetési és az egyházi jövedelmek csak annyiban esnek végrehajtás alá, a mennyiben a 300 frtot meghaladják. Háromszáz forint azonban a marasztalt fél részére ez esetben is mindig fenhagyandó. Ugyanez áll a lelkészek, tanárok s köztisztviselők özvegyeinek nyugdíjára nézve is.

A foglалás alól mentes ingóságok körében mai szemmel nézve érdekes az ereklyék említése azzal, hogy foglалványaik – nyilvánvalóan a nemesfém foglалat – lefoglалható. Bár nyilvánvaló, hogy maga az ereklye is rendelkezett – akár jelentős – vagyoni értékkel, kivételezése tükrözi a társadalom vallásosság iránti megbecsülését azzal a józan korláttal, hogy a jellemzően nemesfém foglалatot viszont nem tekintette mentesnek. (Hasonló korlátozás érvényesül a családi arcképekre, de csak azokra!) Lényegesebb azonban számunkra a tudósokra és művészekre, valamint az iparosokra, napszámosokra vonatkozó kivétel. Az előbbi csoportnál a tudósok, művészek szükséges könyvei, szerei képeznek kivételt a foglалás alól, iparosoknál, napszámosoknál csak a legszükségesebb munkaeszközök esnek a kivétel alá. Mindkét kivétel célja az adott személy keresőképesége fenntartása, ugyanakkor a finom különbség oka vélhetően a lefoglалandó tárgy pótolhatósága, valamint a megtartásuktól várható érték közötti különbség. Az iparos-, napszámosmunka végzéséhez legszükségesebb eszközökön kívül eső, csak egyszerűen szükséges, kellő eszközök relatíve könnyen és olcsón beszerezhetőek lehetnek, s hiányuk esetén az emiatt kieső munka társadalmi értéke a jogalkotó értékítélete szerint csekély, könnyen pótolható. Ezzel szemben a tudósok, művészek könyvei, mintái, szerei bár bizonynyal jelentősebb értéket képviseltek, mint az iparosok munkaeszközei, az azokkal elérhető értéknövekmény, szellemi teljesítmény értéke társadalmilag is, de a hitelező javára is nagyobb értéket termelhet. E kivételek eleve tükrözik azt a jogalkotói célt, hogy az adósok munkaképességét fenntartsák, de a közöttük lévő finom különbségek értékítéletet is tükröznek az így elérhető munkaeredmény hasznosságával kapcsolatban.

Jövedelmek tekintetében hasonló értékítéletet tükröz a Ptr. 399. §-a, amely a köztisztviselők és a tanárok, lelkészek fizetését és nyugdíját csak 300 forint felett engedte végrehajtás alá vonni, s kiterjesztette a mentességet az özvegyeikre is. Figyelemre méltó, hogy hasonló kedvezményt a Ptr. hatálya alatt más munkavállalókra még nem vonatkozott. Nyugdíjakra szintén nem vonatkozhatott, hiszen a nyugdíjrendszer ebben az időszakban még alulfejlett volt.

A jogfejlődés egy évtizeden belül folytatódott, a fizetések, nyugdíjak és egyéb illetményekre vezetendő végrehajtás korlátozásáról szóló 1876. évi XXXI. törvény cikk a Ptr. 399. §-a helyébe lépve sokkal részletesebben szabályozta a mentes személyek és jövedelmek körét. A személyi kör szélesedett, a privilegizált körbe tartozott immár az „állami, törvényhatósági és községi szolgálatban levő tisztviselők és hivatalnokok, egyházközségi lelkészek és segédlelkészek, állami, községi és felekezeti nyilvános tanintézeteknél alkalmazott tanárok, tanítók és tanítónők, a véderőhöz tartozó személyek, hivatalszolgák, börtönőrök; közhasználatra szolgáló gőzmozdonyú vasutak hivatalnokai és szolgálói, - végül a nemzeti színháznál alkalmazott igazgatósági, művezetési és gazdasági tisztviselők, drámai és operai magánszereplők” (1. §). A szabályozás tartalmilag is változott:

a végrehajtást e személyek fizetésének egyharmadában korlátozta, de ez is együtt volt értelmezendő azzal a rendelkezéssel, ami szerint évi 600 forint jövedelemnek a privilegizált személy rendelkezésében kellett maradnia. Ugyanennek a személyi körnek az özvegyeire hasonló szabály vonatkozott, azzal a különbséggel, hogy a privilegizált jövedelem 350 forint volt. Nem vonatkozott a mentesség, ha a végrehajtás tartási követelésre indult. Mentességet vezetett be a törvény a rokkantak, katonai személyek és özvegyeik tekintetében. A jogfejlődés tehát a szélesebb személyi kör, arányosabb és fokozottabb védelem felé indult el. A szabályozás árnyaltabbá vált azáltal, hogy a tartási kötelezettségek esetén kivételt vezetett be a mentesség alól, ami a privilegizált követelések kiemelését jelentette: azt a jogalkotói értékítéletet, hogy a tartási követelés esetén a jogosult és a társadalom érdeke magasabb értéket képvisel, mint az egyébként privilegizált adósi személyi kör érdekei.

A jogfejlődés gyorsan következő állomása a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. törvénycikk, amely hét évtizeden át maradt hatályban. A hatálybalépés-kori állapotot figyelembe véve hasonló, bár kicsit kibővítettebb rendelkezéseket tartalmazott a fentebb említettekhez. A kiemelten védett személyi kör szélesedett,² bevezették a rendszeres jövedelem százalékban maximált letiltását (legfeljebb 1/3-a a jövedelemnek), és egy emelt összegű mentességet biztosítottak a végrehajtást elszenvedők számára. (54. §) A lakhatás céljára szolgáló összegek teljes mértékben mentességet élveztek, eltekintve éppen e lakhatást szolgáló követelések kielégítésétől. E személyi kör özvegyei ill. nyugdíjszerű jövedelmük magasabb védelemben részesült. (55. §) Mentésültek a rokkantak és hadirokkantak ezután kapott díjaik végrehajtása alól is. Külön figyelemre méltó, hogy e törvényi korlátok kogens rendelkezésként érvényesültek, e mentességukről a jogosultak érvényesen le nem mondhattak.³ (60. §)

Csekélyebb védelemben részesültek a „nyilvános számadásra kötelezett társulatoknál és gőzhajózási vállalatoknál alkalmazott hivatalnokok és szolgálók, valamint általában állandó köz- vagy magánalkalmazásban lévő, de az (előbb US!) fel nem sorolt egyének” – lényegében az egyéb munkavállalók. Az ő esetükben nem volt százalékos maximálása a végrehajtás alá vonásnak és a mentes összeg is alacsonyabb volt. (61. §) A törvény rendelkezett a napidíjak, napszám korlátozott végrehajtás alá vonásáról, korlátozta a természetben kiszolgáltattott bér (pl. élelem) foglalását (62. §). És egyértelműen szociális megfontolásból kizárta a

- 2 Álladalmi, törvényhatósági és községi szolgálatban levő tisztviselők és hivatalnokok, egyházközségi lelkészek és segédlelkészek, állami, községi és felekezeti nyilvános tanintézeteknél alkalmazott tanárok, tanítók és tanítónők, a véderőhöz tartozó személyek, közhasználatra szolgáló gőzmozdonyu vasutak hivatalnokai, a nemzeti színháznál alkalmazott igazgatósági, művezetési és gazdasági tisztviselők, drámai és operai magánszereplők, végül a börtönőrök, az állami hivatalszolgák és a gőzmozdonyu vasutak szolgálói.
- 3 Ahogy látni fogjuk, a mai Vht. nem tartalmaz ilyen explicit korlátozást, ezért értelmezési kérdés a jelen jogszabályi környezetben egy ilyen joglemondás érvényessége.

végrehajtás alól a kegydíjakat és alamizsna-pénzeket – mai megfogalmazás szerint a szociális alapú segélyeket, amelyek tehát így mentesek voltak.

Az 1881-es végrehajtási törvény már tartalmazott rendelkezést a pénzbeli követelések lefoglalására. Ez egyértelműen a pénzviszonyok fejlődésének köszönhető rendelkezés volt – egyre gyakoribbá válhatott a pénzügyi követelés léte az adósok között, amelyre végrehajtást vezetni analógia útján vélhetően nem tudtak, így konkrét rendelkezéssel írták elő a lehetőségét. Az eljárás lényegi menete a következő volt. A közpénztári (banki) és letéti követelést előbb a végrehajtó lefoglalta, majd annak jogerőre emelkedése után közvetlenül a végrehajtató (végrehajtást kérő) felé rendelte utalványozni, amely rendelkezést a pénztár haladéktalanul köteles volt teljesíteni. A jogszabály rendelkezett a kamatszámításról és a járulékok megtérítéséről is. Amiről viszont nem rendelkezett, az a foglalás és a kielégítés közötti időben való rendelkezési lehetőség hiánya – a mai fogalmaink szerinti meglepetés-faktor és a rendelkezési jog korlátozása tehát még nem merült fel a jogalkotóban. (133. §)

II. A végrehajtás és korlátozása a szocializmus idején

A fentebb említett szabályok – számos módosítással, amelyek azonban a koncepciót nem érintették – a második világháborút követő időig érvényesültek. A szocializmus berendezkedése magával hozta a polgári igazságszolgáltatási rend átalakítását is, így megalkották az 1952. évi polgári perrendtartást, amit 1955-ben a bírósági végrehajtásról szóló 21. törvényerejű rendelet követett. A korszak jellegadó sajátossága a magántulajdon korlátozottsága volt, valamint a jogalkotó feltett szándéka volt a munkásosztály védelme. A magánfelek egymással szemben támasztott követeléseit tehát csekély prioritással bírtak, s ez a tvr. rendelkezéseiben is megmutatkozik.

Megmaradt, sőt lényegében teljesskörűvé vált az a korábbról ismert rendelkezés, amely a munkabér 33%-áig engedte a követeléseket levonni. S bár ez a korábbi szabályban is így volt értelmezhető, itt (a kivételek közüli kihagyással) egyértelművé tette a jogalkotó, hogy több követelés esetén is maximum 33%-nyi munkabér vonható el, eltekintve a kivételektől. Kivételesen a munkabér feléig terjedhetett a levonás gyermektartásdíj és szüléssel kapcsolatos költség; tévesen kifizetett és rosszhiszeműen felvett munkabér vagy társadalombiztosítási szolgáltatás; társadalmi tulajdonban okozott kár megtérítése;⁴ természetbeni juttatások térítési díja és állami kölcsönkötvénytartozás. (136. §) Jogtörténeti,

4 Ez a rendelkezés egyértelműen privilegizálta az állami tulajdont, hiszen magasabb védelmet, kielégítési alapot biztosított számára.

mondhatni orwelli zárvány a jogszabályban az a kivétel, ami szerint a kötelezően igénybe veendő üzemi étkezés térítési díjának levonása nem esik korlátozás alá – magyarán a kényszermenza díját korlátozás nélkül el lehetett vonni...

A Vhr. elaborált sorrendet állít fel az adóst terhelő tartozások levonására, amelyek java része az állami intézményekhez kapcsolódik. Számunkra azonban érdekes rendelkezés, hogy a gyermektartásdíj abszolút privilegizálása itt már tettenérhető: legelsősorban ezt kellett levonni a bérből. Egyértelműsítette a jogszabály a több tartozás esetén követendő eljárást: az adott soron belül a korábban érvényesített követelés megelőzi a később érvényesített követelést és csak az előbbi teljes kielégítése után lehet a sorrendben következőre térni. Egy sor teljes kimerülését követően lehet a következő soron fennálló követelést levonni. Ez a rendszer már mai szemmel is ismerős azzal a generalizálással, hogy nem csak a munkabérekre, de a végrehajtás során befolyt bármilyen összeg felosztására vonatkozik ma. Szintén ismerős rendelkezés, hogy a levonást az adó- és nyugdíjjárulék levonása után fennmaradó összegből – mai fogalmaink szerint a nettó munkabérből – kell teljesíteni. Ugyanakkor a bevezetésnél tett megjegyzéseim – a szocializmus volt az a rendszer, amely kényszeríteni tudta az adósokat a teljesítési képesség fenntartására – igazolásaként a Vhr. rendelkezést tartalmazott a javító-nevelő munkára ítélt, valamint a letartóztatott adós munkabérének letiltására. És itt nem volt abszolút korlát: a letartóztatott adós munkabérének az a része volt mentes, „amelyet – a fennálló rendelkezések értelmében – az általa elért teljesítmény mértékéhez képest saját szükségleteire fordíthat”. Másképpen fogalmazva: ha keményebben dolgozott, magasabb szükségleteket is kielégíthetett a letiltás alól így mentesített összegből. A tételes rendelkezés hiánya természetesen mérlegelés tárgyává tette a kérdést, ami így potenciális önkény forrása is lehetett, s nem kétség, volt is. A tvr. nem tartalmazott speciális rendelkezést a pénzügyintézetknél kezelt követelésekre vonatkozóan (arra nyilván a harmadik személlyel szemben fennálló követelés szabályai alkalmazhatók voltak, de bizonyos nehézkesen).

Ha az adós a végrehajtási értesítés kézbesítésétől számított nyolc napon belül nem teljesítette a végrehajtható okiratban megszabott kötelezettségét, a végrehajtó az adós munkabérért – illetőleg egyéb járandóságát – lefoglalta.

Magának a munkabérnek a lefoglalása és végrehajtás alá vonása megújult és viszonylag részletes szabályokat kapott, ami fontos újdonság volt az 1881-es Vht.-hez képest. A munkabér lefoglalása a munkáltatóhoz intézett letiltás útján történt meg, amit a végrehajtó bocsátott ki. A munkáltató e letiltás alapján a meghatározott összeget levonni és a végrehajtó letéti számlájára vagy közvetlenül a végrehajtást kérőnek volt köteles utalni. A korábbi jogszabály még nem rendelkezett erről a kérdéstről. Ez a rendelkezés korszerűnek és rugalmasnak mondható, mert lehetővé tette a végrehajtást kérő részére való közvetlen utalás

elrendelését, de annak akadályoztatása esetén a letéti számlára való utalással a követelés biztosítását is elérte. Nem véletlen, hogy ez a rendelkezés máig így érvényesül.

Érdekes újdonsága volt a Vhr.-nek, hogy készfizető kezesi kötelezettséggel terhelte a munkáltatót, illetve alkalmazottját, ha megsértették a rendelvényt. (152. és 156. §) A gyermektartásdíj privilegizáltsága pedig itt is megjelent, s nem csak a kielégítési elsőbbség tekintetében, hanem az egyszerű letiltáshoz képest sokkal szorosabb határidők előírásában is.

A foglalás alól mentes vagyontárgyakat az ingók tekintetében meglehetősen részletességgel rendezte a Vhr. Érdekes folytonosság a korábban elemzett szabályokhoz képest, hogy a foglalkozás gyakorlásához szükséges eszközök teljes mentességet kaptak (szemben az 1881-es relatív korlátozottsággal). És a mentes pénzeszegek tekintetében is kimutathatók folytonosságok, így mentességet élveztek a társadalombiztosítási segélyek és a hadigondozottak ellátásai. Ugyanakkor a jogszabály elejtette az ereklyék foglalás alóli mentességét – nyilvánvalóan csekélyebb volt az egyházak iránti elkötelezettség ebben a korszakban, mint a korábban vizsgált polgári korban.

Az 1955-ös tvr.-t 1979-ben egy új, a 18. tvr. váltotta fel. A jogszabály – eredeti formájában – koncepcionális változást nem hozott. Megszilárdult a letiltás, mint eljárási cselekmény rendje, megmaradt a letiltási rendelvénynek a fentebb említett rugalmassága. Ugyanúgy 33%-nyi levonás maradt a főszabály, s a kivételek is megmaradtak (ideértve a társadalmi tulajdon privilegizálását), de újdonság volt, hogy több követelés esetén immár 50%-ig terjedhetett a levonás. Az adósvédelem mértéke csökkent... Megtartotta a jogszabály a munkáltató és alkalmazottja készfizető kezesi felelősségét. Az ingó vagyontárgyak tekintetében megtartotta a korábbi mentességeket a tvr., ami így folytonosságot képzett, enyhe szigorítással az adósok irányába. Így érkezett el a jogrendszer a rendszerváltás küszöbére, amelynek első ciklusa végén született meg a végrehajtás máig hatályos törvénye.

III. Szociális szempontok a Vht. eredeti és most hatályos szabályaiban

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) a rendszerváltó Országgyűlés egyik utolsó jogszabálya volt. Nagy jelentőségű újítása volt a végrehajtói szervezetrendszer átalakítása, de a végrehajtást kérő és adós pozíciójának korábbi egyensúlyán is változtatott a megváltozott alkotmányos berendezkedésnek megfelelően: immár a szociális piacgazdaság viszonyainak kellett e jogszabálynak is megfelelnie. Alább az eredetileg hatályba lépett szöveg és a ma

hatályos szöveg tükrében próbálunk egy ívet felállítani elsősorban a munkabére, a pénzintézetnél kezelt összegre vezetett végrehajtásra és az ingóvégrehajtásra vonatkozó szabályok szociális érzékenysége tekintetében.

Az 1994. szeptember 1-jén hatályba lépett Vht. számos ponton alakított a végrehajtás rendjén, különösen figyelembe véve a magántulajdon immár meglévő védelmét, a piacgazdasági viszonyokat, amely utóbbi a *pacata sunt servanda* elv felértékelődését jelentette. A Vht. nem az első fizetési képtelenségi törvénye volt a rendszerváltásnak, azt megelőzte a csőd- és felszámolási eljárásról szóló törvény, érthető módon azért, mert a szocialista gazdasági berendezkedés korábbi alaptétele, ami az állami vállalatok szanálására irányult, nem volt működőképes a profitorientált magáncégek veszteségessége kezelésére. Amíg korábban a veszteségeket végső soron az állam (az adófizetők) viselték egy állami vállalat helytelen gazdasági döntései miatt, addig a piacgazdaság lényegi eleme a saját vagyoni felelősség, még ha korlátozott is, ezért e vállalatoknak a gazdaságból való hatékony kigyomlálására hamar meg kellett alkotni az új szemléletet tükröző csődtörvényt. Hasonló szemléleti változást a Vht. nem tükrözött, hiszen, ahogy már utaltunk rá, a magánszemélyekkel kapcsolatos követelések érvényesítése körében meglehetősen folytonosság állt fenn a korábbi szabályokkal, nyilván figyelembe véve a szocialista rendszer azon sajátosságát, hogy a tulajdonba vehető vagyontárgyak köre korlátozott volt, bár idővel egyre bővült.

Ehhez képest nem meglepő, hogy a bérből és bérjellegű jövedelemből történő letiltás szabályai viszonylag csekély változást mutattak. Megmaradt a letiltás eljárási rendje, a 33%-os főszabály, az 50%-os kivételek szinte teljes köre. Átalakult a mentes jövedelmek köre, kikerültek abból az avított esetek, de figyelemre méltó, hogy mentességet élveztek a hadigondozottak díjai, a katonai szolgálattal kapcsolatos illetmény – amint már a 19. századtól ez a kivétel felismerhető. A tartásdíj kiemelt védelme szintén fennmaradt és körbebástyázta azt a rövid határidőkkel, a költségkedvezményel a jogalkotó.

A letiltás szabályai máig sok alkalommal változtak, azonban lényegi tartalmuk változatlan maradt. A 33%-os főszabály megmaradt, azzal a kiegészítéssel – részben már korábban hatálybalépett változtatásokra –, amely szerint a nettó minimálbér (2025-ben 193.382.- forint) 60%-a mentes a letiltás alól. Ez e sorok írása idején 116.019.- forint, ezt meghaladóan 33%, kivételesen 50% vonható el. Korlátlanul végrehajtás alá vonható ugyanakkor a munkabér (jellegű bevételek) 200.000.- forintot meghaladó része, míg a kettő közötti összeg 33 (50) %-a vonható el. A jogalkotó részéről egyértelmű cél volt ezzel annak a szociális minimumnak az értékelése, amely mintegy társadalmi létszükségleti küszöbnek tekinthető. Ez a lépés ugyan a *pacta sunt servanda* szigorúságát enyhíti, de amint azt fentebb jeleztük, a társadalmi béke szempontjából nem is helyeselhető egy olyan rigorózus, merev rendszer, ami az adós létfeltételeit, esetleges újrakezdési

esélyeit elvonja. Ezzel együtt kritikai megjegyzésünk e szabályhoz annyi, hogy a tételes felső határ – hacsak nem vizsgálja azt rendszeres időközönként felül a jogalkotó, ahogy arra korábban évtizedet meghaladó módon nem került sor –, elveszíti a funkcióját, amint összezárul az olló a mentes és a korlátlanul végrehajtható összeg között. Ha a nettó minimálbér eléri a 333.333.- forintot, annak 60%-a, a mentes összeg egyenlő lesz a korlátlanul levonható összeggel, amely ponttól a védelminek szánt rendelkezés diszfunkcionálisan működik. És valójában a 33%-os szabály sem fog ettől a ponttól érvényesülni, hiszen a nettó minimálbér 60%-át meghaladó összeg ettől a ponttól korlátlanul végrehajtható lesz. Ezért indokolt vagy rugalmas szabályokat létesíteni, vagy időről időre a tételes határokat felülvizsgálni.

Az igazi aggályt nem is annyira a letiltás és annak korlátai jelentik önmagukban, hanem ezek együtt értelmezése a pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt összeg végrehajtás alá vonásával. Ezért először térjünk rá ezek vizsgálatára.

A pénzügyintézetnél kezelt összegre vezetett végrehajtás eredeti formájában még csak a bíróság átutalási végzésével volt foglalkozható, a törvény még nem tartalmazta a végrehajtó lehetőségét a hatósági átutalási megbízás, közismeretlen inkasszó kibocsátására. Ez már kezdetektől nyilvánvaló hiányossága volt a törvénynek, amit aztán a jogalkotó meglepő módon csak 2001-ben orvosolt. A Vht. 82/A. § 2001. szeptember 1-jén hatályba lépett eredeti rendelkezései már a kezdetektől tartalmaztak korlátot a bankszámlán kezelt összeg végrehajtás alá vonása tekintetében, az eredeti szöveg szerint az öregségi nyugdíjminimum mentessége és négyszerese feletti összeg korlátlan végrehajtása volt lehetséges. A két határérték között a bankszámlán kezelt összeg 50%-a volt lefoglalható. Ez a megoldás szociális minimumot igyekezett megállapítani: a megállapított összeg alatt nem volt elvonható az adós megélhetésének forrása. A rendszer elméletileg jól működik addig, amíg az öregségi nyugdíjminimum valóban a megélhetés társadalmilag elvárt minimumköltségét tükrözi, azonban az utóbbi években ez hosszú ideig változatlan volt, ezért a jogalkotó 2022-ben azt tételes összegre változtatta, 2024-ben pedig az évről évre megállapított minimálbér összegéhez is hozzákötötte a lefoglalható összeg mértékét. A ma hatályos rend szerint 200.000.- forint összeg felett a számla korlátlanul végrehajtás alá vonható, az ez alatti részből a minimálbér 60%-a mentes, a két összeg közötti rész pedig 50% vonható el.

Lényegében visszatért a jogalkotó a kezdeti megoldáshoz azzal, hogy most tételes összeg határozza meg a korlátlan levonhatóság mértékét. Ennek érdekessége, hogy egy inflációs környezetben a tételes mértékek is gyorsan inflálódnak, fennáll tehát a veszélye, hogy a minimálbér, annak 60%-a és a tételes 200.000.- Ft. közötti olló összezárul, amely esetben lényegében a tételes összeg lesz a mentesség tényleges határa. E sorok írásakor pl. a 2025-ben érvényes nettó

minimálbér összege 193.382.- forint, amelynek 60%-a, a mentesség alsó határa 116.019.- forint. Ha a nettó minimálbér eléri a 333.333.- forintot, annak 60%-a, a mentes összeg egyenlő lesz a korlátlanul levonható összeggel, amely ponttól a védelminek szánt rendelkezés diszfunkcionálisan működik. Természetesen a jogalkotó bármikor módosíthatja ezeket a rendelkezéseket, de óva int minket az a tény, hogy az öregségi nyugdíjminimumra épített szociális védelem évtizedet meghaladó mértékben nem került módosításra, amely idő alatt annak mértéke tolerálhatatlanul inflálódott. Ha a törvény tételes összegeket tartalmaz, ahogy fentebb utaltunk rá, állandó módosításra szorul; az automatikus megoldások valóban helyeselhetőbbek – feltéve, hogy az az automatizáció, amihez kötöttük, valóban lépést tart a társadalmi változásokkal.

Véleményünk szerint az igazi aggályt nem a két intézmény szeparált szabályai keltik, hanem azok egymáshoz való viszonya. A Vht. 7. §-ában írt fokozatosság elve értelmében a végrehajtást először a letiltható munkabérre illetőleg a pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt összegre kell vezetni, s csak akkor kerül ingó- majd ingatlan végrehajtásra sor, amennyiben ezekből a követelést „nem lehet viszonylag rövid időn belül behajtani”. Ez a nyitott fogalom természetesen értelmezés kérdése, de véleményem szerint más jogszabályhelyek, mint pl. a végrehajtó által engedélyezhető részlet időtartama (természetes személy végrehajtást kérőnél egy évi, jogi személy végrehajtást kérőnél két évi részlet) eligazítást nyújtanak erre. A mérlegelést elsősorban a végrehajtó végzi, kifogásra a bíróság ellenőrzi és dönti el azt.

A kérdés azonban az, hogy ha az elhúzódó végrehajtás kockázata fennáll, milyen viszonyban áll egymással a letiltás és az inkasszó, a munkabér és a pénzügyintézetnél kezelt összeg végrehajtása. Vajon a törvény sorrendje – amely első helyen a letiltást, második helyen a hatósági átutalási megbízást szabályozza –, jelentős? Eszerint az értelmezés szerint inkasszóra csak akkor kerülhetne sor, ha a letiltás önmagában alkalmatlan a követelés időszerű behajtására. Vagy a kettő mellérendelt egymáshoz képest? Eszerint az értelmezés szerint a letiltás és az inkasszó együtt is alkalmazható, ami viszont azt a helyzetet eredményezheti, hogy az adós számára a letiltás foganatba vételét követően a bankszámlájára utalt összeget még inkasszó alá is vonja a végrehajtó, így az egyszer mentesített összeget újra kényszerintézkedés alá veszi. Tegyük még ehhez hozzá, hogy bár a pénzügyintézetek számára a mentes összeg figyelembevétele kötelező, a tapasztalat azt mutatja, hogy a teljes egyenleget elvonja (nyilván nagyobb összeg és csekélyebb egyenleg esetén), s bár azt végrehajtói felhívásra mentesíteni köteles, ezen átmeneti idő alatt az adósok megélhetése valódi veszélyben van. Ráadásul éppen egy ilyen intézkedés sodorhatja e személyeket uzsorás kezei közé.

A 7. § szövegezése nem nyújt eligazítást nyelvtani szempontból, mert így fogalmaz: „[h]a előre látható, hogy a követelést a munkabérre, *illetőleg* a pénzforgalmi

szolgáltatónál kezelt összegre vezetett végrehajtással nem lehet viszonylag rövidebb időn belül behajtani, az adós bármilyen lefoglalható vagyontárgya végrehajtás alá vonható.” (kiemelés tőlünk! US) Az illetve, illetőleg a magyar jogi nyelvben konjunktív és alternatív logikai kapcsolatot is eredményezhet. Konjunktivitás („és” értelem) esetén a kettő párhuzamossága mellett érvelhetnénk, alternativitás („vagy” értelem) esetén a két intézkedés konzekutivitása tűnik logikusnak. Semmilyen jogalkotói szándék nem olvasható ki a szakaszhoz kapcsolódó törvényi indokolásból, legfeljebb arra nézve, hogy az ingatlanra vezetett végrehajtásnak kell az ultima ratio-ként szolgálnia. Ez természetesen üdvözlendő jogalkotói cél, de azoknál az adósoknál, akiknek ingatlantulajdona nincsen és hónapról hónapra élnek (jelentős társadalmi szelet) a bérjövedelem az egyetlen bevételi forrás, ezért a letiltás és az inkasszó viszonya is jelentős lehet.

Véleményem szerint a vagylagos értelem mellett az az érv szól, amit e tanulmány íve is mutat. A jogalkotó a letiltáshoz és pénzügyi intézkedéshez kapcsolódó mentességeket nyilvánvaló szociálpolitikai céllal alkotta. Ez mostanra, a minimálbérhez való kapcsolással még inkább egyértelművé vált. Ha ezt, mint jogalkotói szándékot vesszük figyelembe, az értelmezés nem vezethet ezzel ellentétes, a jogalkotói célt korlátozó eredményre. Amennyiben a letiltás önmagában alkalmas arra, hogy belátható időn belül eredményre, teljesítésre vezessen (aminek megítélésében véleményem szerint az engedélyezhető részletfizetés időtartalma nyújt eligazítást), akkor ezzel párhuzamosan még egy kényszerintézkedést alkalmazni legalábbis felveti a fokozatosság elve sérelmét. Ez nem zárja ki az inkasszó párhuzamos alkalmazását, ha a letiltásból való térülés időtartama ezt a belátható időt meghaladja, ekkor a végrehajtást kérő érdekeinek elsőlegessége, mint alapelv igazolja a kettős elvonást. Ha azonban ilyen körülmény nem áll fenn, a jogalkotói célok teljesülése érdekében nézetem szerint oly módon kell értelmezni a fokozatosság elvét, ami szerint, ha a letiltásból belátható időn belül megtérülés várható, úgy azzal párhuzamosan hatósági átutalási megbízás nem alkalmazható, mert az a fentebb elemzett szociális jogalkotói célokat sérti, korlátozza.